

УДК 378:338.22:364.4

МИРОСЛАВ СТРЕЛЬНИКОВ*(Полтава)***ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ»**

Здійснено аналіз системи навчання окремих європейських країн та США у контексті підготовки майбутніх фахівців з бізнес-адміністрування. Автор на основі документів та теоретико-практичних досліджень зарубіжних експертів визначає особливості підготовки бізнес-адміністраторів у західних країнах із розвинутою економікою.

Ключові слова: *бізнес-адміністрування, зарубіжний досвід, програма MBA, бізнес-освіта, підприємницькі компетенції, бізнес-школи.*

Відомо, що значна кількість прогресивних країн особливо увагу приділяє освіті як фундаментальній силі прогресу. І у часи інтеграції України до європейських держав, постає необхідність прийняття основних ідей у напрямку зближення та гармонізації систем освіти країн Європи. Необхідність реформування освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі у тому числі успішній підприємницькій діяльності. Саме тому, все частіше вітчизняні науковці звертаються до аналітики та досліджень найуспішніших зарубіжних освітніх систем та програм.

Питання бізнес-освіти (а особливо навчання за програмами MBA) хвилюють багатьох з того часу, як у США з'явилася перша школа ділового адміністрування. Кількість бізнес-шкіл зростає в геометричній прогресії, як і зростає попит на навчання в них. *Мета нашої статті* полягає в тому, щоб висвітлити особливості та напрямки підготовки магістрів з бізнес-адміністрування у зарубіжних країнах, за дослідженнями західних аналітиків та експертів.

Серед основних аспектів дослідження можна виокремити такі: світова історія та практика програми MBA; концепція навчального процесу; вплив навчання за програмами MBA на діловий успіх слухачів; ефективність і роль бізнес-освіти в сучасному світі; переваги та недоліки комерційної освіти за кордоном. Варто відзначити, що за весь час існування програм з підготовки магістрів бізнес-адміністрування дані аспекти не втрачали своєї актуальності і залишаються популярними темами сучасних досліджень.

MBA (Master of Business Administration) – магістр економічного управління, або ж магістр бізнес адміністрування – це кваліфікаційна ступінь у менеджменті (управлінні). MBA бере свій початок ще в позаминулому столітті, коли американським фірмам були потрібні хороші фахівці в управлінні бізнесом, а отже й необхідно було готувати професіоналів для ефективного та комплексного управління ним. Це і стало кроком до появи перших аналогів сучасних програм MBA в коледжах та університетах Європи, США і Канади.

Сьогодні MBA – це не тільки данина моді. Нинішні програми MBA за 1-2 роки готують фахівців для різних галузей сфери бізнесу (підприємництво,

менеджмент, маркетинг, фінанси, інформаційні технології), здатних виконувати роботу керівника середньої та вищої ланки. MBA (Master of Business Administration) – один із різновидів професійної спеціалізованої вищої освіти, з концентрацією на комплексному вивченні процесів управління бізнесом.

Найбільшою популярністю користується MBA-освіта в країнах із розвинутою економікою та тривалим досвідом побудови капіталістичних відносин. Фахівці, які отримали ступінь MBA в Канаді, США та країнах Європи цінуються більше, адже закордонне навчання має на увазі не тільки володіння, як мінімум, однією іноземною мовою, але й навчання у кращих лекторів-бізнесменів світу, які з радістю діляться власним досвідом і підказують можливі шляхи до успіху.

Протягом довгого часу програми MBA існували тільки на території США. Однак, у 1967 р. бізнес-школи з'явилися і у Великобританії – в Лондоні та Манчестері. Пізніше вони стали відкриватися в інших країнах Європи. Європейські школи трохи відрізняються від американських довгочасністю програм, їх змістом, складом студентів тощо. У даний час відкриті бізнес-школи на азізьському та східноєвропейському ринках, які стрімко розвиваються. У Північній Америці бізнес-школа часто розуміється як університетський рівень магістратури, яка пропонує ступінь MBA або еквівалентний йому. Багато з цих шкіл виникли як допоміжні, потім стали займатися бухгалтерським обліком та іншими речами. Зазвичай такі школи – це швидше бізнес, а не університети високого рівня. У Європі та Азії деякі університети вчать лише бізнесу.

Допомагаючи людям краще орієнтуватися у сфері бізнесу, програми MBA враховують зміни в галузі економіки та політики. Вони постійно розвиваються, удосконалюються і стають більш спеціалізованими, відповідаючи вимогам світового ринку. В останні двадцять років ринок бізнес-освіти пропонує широкі можливості для отримання ступеню MBA. Завдяки гнучкості і новим технологіям вона стала доступною великій кількості людей. У даний час програма MBA міцно зайняла належне місце в системі міжнародної післядипломної освіти. Навчання на ній окупає та примножує необхідні інвестиції.

Закордонні університети, які пропонують MBA-програми, мають за мету підготувати управлінців найвищого рівня, які б володіли не лише стратегічним та аналітичним мисленням, а й мали чітке розуміння особливостей та принципів роботи кожного із відділів бізнес-організації. Саме тому MBA-програми за кордоном як правило багатогалузеві та містять дисципліни із найрізноманітніших сфер діяльності. Серед них – менеджмент, економіка, фінанси, бухгалтерія, маркетинг, продажі, управління персоналом.

MBA-освіта розрахована на тих, хто вже має попередній досвід роботи та сформував чітке бачення подальшого кар'єрного та професійного зростання. Відтак важлива вимога до абітурієнтів, які прагнуть здобути ступінь магістра з бізнес адміністрування – наявність не лише вищої освіти, а й відповідного досвіду роботи.

Особливістю MBA-програм за кордоном є також їх комплексність та універсальність. Бізнес-адміністрування – ключовий елемент будь-якої компанії незалежно від сфери її діяльності, а тому знання та навички, отримані протягом навчання за MBA-програмою за кордоном, універсальні з точки зору їх застосування. Відтак, здобувають професійну освіту такого типу саме ті студенти, які вже отримали ступінь бакалавра або магістра та володіють досвідом роботи.

До особливостей MBA-освіти за кордоном також слід віднести унікальний та практично-орієнтований підхід до навчання, важливим принципом якого є застосування професійних знань та досвіду в процесі навчання. Під час занять студенти аналізують та обговорюють моделі бізнес-ситуацій (business cases), з якими вони мали справу, працюючи в тій чи іншій організації. У такий спосіб відбувається обмін безцінним досвідом та практичними знаннями, а також формуються ефективні підходи до вирішення найрізноманітніших бізнес проблем у майбутньому.

Окрім того, у структурі навчального процесу значна кількість часу відводиться виконанню групових завдань, вирішенню кейсів (case study) та роботі над проектами. Отриманню прикладних знань та налагодженню професійних контактів (networking) також сприяють поїздки в різні компанії та зустрічі з їх співробітниками під час популярних за кордоном гостьових лекцій.

Варто також наголосити, що навчання на MBA-програмах за кордоном дуже інтенсивне. Протягом відносно короткого періоду часу, що складає як правило 1-2 роки, необхідно засвоїти значний обсяг інформації. Оскільки MBA-програми за кордоном розраховані на тих, хто вже працює, то не всім студентам буде зручно залишити роботу на 1 або 2 роки з метою навчання. Саме тому все більшої популярності набувають он-лайн програми MBA. Здобути бізнес-освіту в такий спосіб можна не виїжджаючи з країни. Крім того, студенти мають змогу продовжувати професійну діяльність та на власний розсуд формувати свій навчальний графік. Он-лайн навчання може тривати від двох до шести років та повністю бути адаптованим до потреб та робочого графіка абітурієнта. Відтак, підбір програми, яка б найбільш повною мірою сприяла розвитку професійних якостей абітурієнта, а також надавала йому можливість здобути необхідні навички та знання, вимагає ґрунтовного та послідовного аналізу багатьох факторів.

На сьогодні немає єдиної і загальноприйнятої класифікації програм MBA, найпоширенішими це:

- *Full time MBA* – аналог денного відділення (програми, розраховані на навчання «з відривом від виробництва»);

- *Part time MBA* – аналог вечірніх програм (студент проводить не весь свій час для навчання, так як поєднує навчання з роботою);

- *Distance MBA* – програми з використанням методів дистанційного навчання;

- *Executive MBA (EMBA)* – програми орієнтовані на керівників вищої ланки (програми розраховані на значний досвід роботи студентів).

Отримання ступеня MBA в рамках дистанційної програми триває 3-4 роки і може бути поєднане з роботою. Дистанційне навчання вимагає від студентів високої мотивації, дисципліни, здатності до самостійної роботи. Особливостями дистанційного MBA є: врахування індивідуальності слухачів і релевантна організація навчального процесу; висока гнучкість; можливість за допомогою електронних засобів спілкування висловлювати у віртуальному просторі власні погляди, формулювати думки, робити судження. Серед форм дистанційних програм MBA: чати, форуми, відео-конференції і сайти. Навчання у дистанційній формі передбачає лекції, тести, практичні завдання. Інтерація здійснюється через домашню сторінку, активне спілкування телефоном, участь в інтернет-конференціях [4].

Основоположним принципом програм MBA є їх універсальність [1]. Відбір змісту навчання здійснюється таким чином, що випускник може керувати

будь-яким бізнесом. Звідси виник термін «менеджер-джеренераліст», що позначає фахівця, здатного працювати як на виробництві, так і у сфері послуг. Така освіта дає змогу контролювати розвиток власної кар'єри, перейти в іншу сферу діяльності, знайти роботу за кордоном, окупити і примножити вкладені інвестиції, здобути ступінь, що є цінністю в будь-якій країні світу.

У результаті компаративних досліджень вітчизняних і зарубіжних програм MBA виявлено факт варіативності пропонованих програм. Проте було встановлено їх відмінність за критеріями, детермінуючими їх, а саме: спеціалізація; освітні форми і методи; тип кооперації та партнерства із зарубіжними організаціями; форми акредитації; професорсько-викладацький склад; навчальні технології; вартісний критерій; спеціалізація і зміст; місце навчання; форма і тривалість програми; рейтинговий критерій; фінансова підтримка та ін.

Порівняння американських і європейських програм MBA показало, що для американської системи властива перевага формату «Full time MBA», що характеризується досить сильним академічним ухилом, причому 50% навчального часу відводиться «case study». Слухачами американських програм є переважно резиденти. Серед пріоритетних напрямів розвитку європейської бізнес-освіти необхідно відзначити орієнтування на практику, виховання інтуїції, чесності та розсудливості, розвиток уміння працювати на міжнародному рівні, а саме: здатність мислити, вирішувати, діяти інноваційно і ефективно в непередбачуваних умовах глобального ринку.

Аналіз літератури [1-9] показує, що незважаючи на багаторічну історію становлення та розвитку інституту бізнес-освіти в США і Європі, досі не сформувалася ідеальна модель бізнес-школи, не вирішено проблеми, які хвилюють основні зацікавлені сторони. Змінюються зовнішні умови, структура попиту, склад учасників, таким чином, актуалізуючи систематичні дослідження в даній області. Сьогодні інститут бізнес-освіти переживає не найкращі часи. Особливо помітно це стало в період економічної кризи. Оголилися багато слабких сторін бізнес-шкіл, відповідно, загострилася і критика на їхню адресу. Так, в докір випускникам програм MBA ставиться те, що вони не змогли передбачити кризи, тобто піддається сумніву цінність інституту бізнес-освіти як такої. У відповідь на цю критику організатори бізнес-навчання коректують програми MBA, роблячи акцент на викладанні основ соціально відповідального бізнесу і бізнес-етики, на навчанні оцінюванню ризиків і стратегіям боротьби з наслідками кризи [8]. Однак кількість установ, які надають послуги навчання за програмами MBA, не перестає зростати, так само як і росте попит на них. Вивчення та усвідомлення проблем, з якими стикаються інститути бізнес-освіти за кордоном, дуже корисний для українських дослідників та організаторів бізнес-навчання, багато з яких тільки починають діяльність в даному напрямку. Це дозволить уникнути багатьох помилок, перешкод, а також використовувати той позитивний досвід, завдяки якому американські і європейські бізнес-школи досягли високої якості навчання і стали конкурентоспроможними на глобальному ринку освітніх послуг.

Щодо проблем, які виникають під час підготовки магістрів бізнес-адміністрування в школах бізнесу, виділимо такі:

- 1) викладач MBA самостійно розробляє програми MBA за відсутності загальноосвітнього стандарту, що веде до висвітлення різних питань з однієї дисципліни і до різного їх бачення;

2) для того щоб заощадити кошти, скоротити бюджет, керівництво бізнес-шкіл, у деяких випадках, збільшує кількість слухачів у групах, що веде до зниження якості підготовки магістрів;

3) скорочення кількості годин за програмами MBA веде до недоотримання теоретичних основ слухачами, до зменшення кількості кейсів, ділових ігор, практичних завдань;

4) на жаль, не всі бажаючі можуть вступити на курси MBA через недостатній рівень доходу і невеликого сімейного бюджету;

5) інколи на курси MBA йдуть слухачі, у який немає глибоких знань і достатньої практичної підготовки (слухач MBA повинен мати досвід роботи менеджерам).

Є й переваги підготовки фахівців за програмами MBA, такі як:

1) керівництво бізнес-шкіл може самостійно вводити в розклад навчального процесу цікаві для слухачів курси;

2) слухач, маючи недостатню теоретичну і практичну підготовку, має можливість, пройшовши співбесіду, обрати будь-яку програму MBA залежно від свого бюджету;

3) існує стимул у викладача вести курс за програмами MBA, оскільки від якості навчання залежить його матеріальна винагорода;

4) викладач MBA самостійно розробляє програму зі своєї дисципліни, включаючи необхідні, на його погляд, кейси, ділові ігри, тести;

5) є хороша матеріально-технічна база у бізнес-школах, що у багато разів підвищує якість навчання слухачів.

З даного дослідження можна зробити висновок, що комерційну освіту на програмах MBA можна визнати необхідною в сучасних умовах глобалізації ринків. А зарубіжний досвід підготовки фахівців програми MBA дає нам змогу швидше адаптуватися до ринкових вимог сьогодення та трансформації вітчизняної економіки у світовий простір. Особливості підготовки магістрів з бізнес-адміністрування не можуть зводитися до тієї чи іншої моделі, чітко визначених прийомів чи засобів навчання. Очевидно, що зміни у економічній ситуації країн впливають на програму підготовки магістрів бізнес-адміністрування, і будь-яка зміна їх якості чи складу веде до певних змін у технологічному процесі, суб'єктах програми MBA, що у свою чергу, визначає перспективи подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крейнер С. Планета MBA. Бизнес-школы: взгляд изнутри / Крейнер С., Дирлов Д. – М.: МГУ, 2012. – 126 с.
2. Собел М. Краткий курс MBA / М. Собел. – М., 2004. – 56 с.
3. Колін Барроу. 30 днів MBA // The thirty-day MBA : learn the essential top business school concepts, skills and language whilst keeping your job and your cash / Colin Barrow, London, United Kingdom – 2009, www.koganpage.com.
4. Simpson R. Masculinity and management education: Feminizing the MBA / Simpson R. // Academy of management learning and education. 2006. Vol. 5. N 2. – P. 182-193.
5. Dixon-Fowler H.R., Slater D.J. The future of the planet in the hands of MBAs: an examination of CEO MBA education and corporate environmental performance / Dixon-Fowler H.R., Slater D.J. // Academy of management learning & Education. 2010. Vol.9. N 3. – P. 429-441.
6. Arbaugh J.B. (Ben), Bento R., Hwang A. Post-MBA industry shifts. An investigation of career, educational and demographic factors / Arbaugh J.B. (Ben), Bento R., Hwang A. // Career development international. 2011. Vol. 16. N 6. – P. 592-615.
7. Montgomery D., Ramus C.A. Calibrating MBA job preferences for the 21st century / Montgomery D., Ramus C.A. // Academy of management learning and education. 2011. Vol. 10. N 1. – P. 9-26.

8. Bettis R.A., Friga P.N., Sullivan R.S. Changes in graduate management education and new business school strategies for the 21st century / Bettis R.A., Friga P.N., Sullivan R.S. // Academy of management learning and education. 2003. Vol. 2. N 3. – P. 233-249.

9. Schlegelmilch Bodo B., Thomas H. The MBA in 2020: will there still be one? / Schlegelmilch Bodo B., Thomas H. // Journal of management development. 2011. Vol. 30. N 5. – P. 474-482.

10. www.management.com.ua/be/be010.html - Бізнес-освіта в Україні.

11. https://de.wikipedia.org/wiki/Master_of_Business_Administration – матеріали із вільної енциклопедії «Вікіпедія».

СТРЕЛЬНИКОВ МИРОСЛАВ

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ПОДГОТОВКИ МАГИСТРОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «БИЗНЕС-АДМИНИСТРИРОВАНИЕ»

Проведен анализ системы образования европейских стран и США в контексте подготовки специалистов по бизнес-администрированию. Автор на основе документов и теоретико-практических исследований зарубежных экспертов определяет особенности подготовки бизнес-администраторов в странах с развитой экономикой.

Ключевые слова: бизнес-школы, программа MBA, бизнес-образование, зарубежный опыт, бизнес-администрирование, предпринимательские компетенции.

MIROSLAV STRELNIKOV

FOREIGN EXPERIENCE OF MASTER SPECIALTY «BUSINESS ADMINISTRATION»

At the beginning of the article the author emphasizes the need to reform the education system of Ukraine, focuses on the study of commercial relevance of education in general and in particular foreign examples.

The article focuses on world history of MBA program, its origins and lines of development. The same chapter examines training MBA programs, its proved popularity and lists the geography of the most advanced business schools. Research of the differences between schools of the USA and Europe and analysis of specific of programs around the East and West, make it possible to assess the features of commercial education in foreign countries.

Also, the article cites datas about the benefits of MBA program for the economy, the flexibility of the program to market conditions and about its place in the international postgraduate education. The author notes that foreign business schools prepare business managers of the highest level who have a clear understanding of features and principles of work of each of the business departments of bussiness organization.

The article provides information about who MBA program is counted on abroad. Studies of foreign programs preparing business administrators author examines several aspects in particular: practically-oriented approach to training (business cases), group tasks, getting applied knowledge and establishing professional contacts. Attention is focused on the intensity of training and opportunities for heritage education program in Distance form. By results of the study outlined the differences between foreign and domestic MBA programs.

Research of features foreign programs preparing business administrators author examines several aspects in particular: practically-oriented approach to training (business cases), group tasks, getting applied knowledge and establishing professional contacts. Attention is focused on the intensity of training and opportunities for heritage education on a program in Distance form. By results of the study the author outlined the differences between foreign and national MBA programs.

At the end of the article the author leads the list of problems and benefits of business-administrators preparing in foreign countries and summarizing the material emphasizes the relevance of the topic and further research.

Keywords: Business School, MBA, business education, international experience, business administration, entrepreneurial competence.